

Isang Pagsusuri sa Korpus Ukol sa Pagbabago ng Wikang Filipino, 1923-2013

Maria Kristina Gallego

ABSTRAK

Kinakailangan ng masusing diyakronikong pagsusuri upang maisalarawan ang mga pagbabago sa wika. Sa pamamagitan ng pagsusuri sa korpus sa mga isyu ng Liwayway Magazine na inilimbag noong mga taong 1923, 1951, 1969, 1995, at 2013, ipinapakita ng pag-aaral na ito ang ilang mga indikasyon ng pagbabago sa Filipino katulad ng sa ortograpiya at pagbaybay, at aspektong leksikal at estruktural ng wika. Simula 1923 hanggang kasalukuyan, masasabing maraming nadagdag at nawalang mga salita, hindi lamang sa pangngalan at pandiwa kundi pati na rin sa mga pangatnig at ilang kataga. Nagkaroon din ng estruktural na pagbabago kung saan unti-unting dumadalang ang paggamit ng ilang mga panlapi at maging ng partikular na porma ng pangungusap. Gamit ang mga software na AntConc at Voyant Tools, naisalarawan ang mga padron ng pagbabagong pinagdaraan ng mga salita at porma sa Filipino. Ang mga pagbabagong ipinapakita sa pag-aaral na ito ay masasabing dulot ng natural na prosesong pinagdaraan ng anumang wika (kagaya ng pagbabago ng tunog), o dala ng interaksyon ng Filipino sa ibang wika, partikular na sa wikang Ingles. Bagamat ilang dekada lamang ang pinagtuunan ng pansin sa pananaliksik, hindi maitatatwang mabilis ang pagbabagong pinagdaraan ng wika lalo na sa kasalukuyan. Ang noo'y itinuturing na “balbal” na istilo ay maaaring maging istandard sa paglipas ng panahon. Masasabing sa kabila ng pagtatakda ng mga panukala at alituntunin patungkol sa istandardisasyon ng Filipino, hindi mapipigilan ang pagbabago sapagkat bahagi ito ng buhay ng anumang wika.

Susing salita: sosyolinggwistiks, pagbabago sa wika, Filipino, korpus na analisis, grammar

ABSTRACT

A detailed diachronic analysis is imperative in characterizing changes in a language. By means of a corpus analysis on issues of Liwayway Magazine published in 1923, 1951, 1969, 1995, and 2013, this study presents several indications of change in Filipino, such as in orthography and spelling, as well as in the lexical and structural aspects of the language. Since 1923, it can be observed that quite a number of lexical items have been lost or added to the language, not only in categories such as nouns and verbs, but also in conjunctions and other particles. Structural changes can also be observed, in which there is a decline in the usage of certain affixes and other constructions. Using the programs AntConc and Voyant Tools, patterns regarding the changes and development of forms in Filipino are discerned. Such changes presented in this study may be brought about by natural processes such as sound change, as well as by the interaction of Filipino with other languages, particularly with English. Despite the limited corpus utilized in this study, it can be said Filipino undergoes rapid change, especially at present. What was regarded as “rough” or “coarse” language before can possibly be regarded as standard in time. Despite policies regarding the standardization of Filipino, language change cannot be stopped as mutability is an intrinsic property of any language.

Keywords: sociolinguistics, language change, Filipino, corpus analysis, grammar

Ukol sa mga pagbabago sa wika

Ang wika ay daynamiko at patuloy na nagbabago. Makikita ang ganitong mga pagbabago sa iisang wika kung susuriin ang mga pahayag na siyang ginamit sa magkakaibang mga panahon. Isang konkretong halimbawa ang patalastas¹ na makikita sa (1) sa ibaba:

(1)

So Pink (P)

Malinis na amoy na tumatagal. Bagay gamitin sa mga picnic, sinehan, o anumang “casual date.”

So In Love (I)

Misteryoso ngunit kaakit-akit, ang pabangong ito ay bagay sa mga “romantic dinner dates.”

So Nice (N)

Parang sariwang bulaklak, bagay na bagay ito sa mga “sporty dates.”

So Kind (K)

*Matamis at mayumi, ito naman ay bagay sa mga nagpaplanong manatili lamang sa bahay at maglambingan.
(Orosa, 2013, p. 48)*

Madaling matukoy na kontemporaryo ang patalastas na ginamit sa itaas sapagkat kakikitaan ito ng mga hiram na salita mula sa wikang Ingles. Kung titingnan naman ang isang patalastas na inilathala noong taong 1923 na sinipi sa (2) sa ibaba, masasabing kakatwa nang pakinggan ang ganitong uri ng pamamahayag sapagkat hindi na ito madalas ginagamit sa mga kaswal na usapan.

(2)

Ang taong malusog ang pangangatawan ay palaging malakas, masigla at masipag sa lahat nang sangay nang kabuhayang kaniyang panghimasukan – ang pahayag ng isang katulong sa La Vanguardia.

Upáng lumusog ang katawan ay itinatagubiling gumamit ng mga bantog na inuming nakapagpapalusog na gaya ng na sa Universal Drug Store nina Santos Ocampo at Ka. Mga parmaseutikong mahaba ang kasanayan.

Hindi kinukulang sa mga lunas na karaniwang gamitin sa tahanan ng mga kilalang angkan. At iba pang maraming gamot na mahirap isalaysay na lahat.
(Mercado, 1923, p. 2)

Bagamat isang malaking katotohanan na dumaraan sa pagbabago ang anumang wika, naniniwala ang ilan na imposibleng mahuli ang mga pagbabagong ito sa isang punto ng panahon. Hindi tuwirang maituturo ang mismong taong nagdala ng pagbabago sa wika sa kadahilanang kinakailangan ng matagalang panahon upang makita ang konkretong operasyon ng mga partikular na pagbabagong sinusubaybayan. Sa kabilang banda, ang pagdating ni William Labov at ng kanyang *variationist* na pagtingin sa wika ang nagpakita sa posibilidad na maobserbahan ang ganitong mga pagbabagong pangwika na umiiral sa isang punto ng panahon, partikular na sa aspeto ng ponolohiya (Bright, 1998, p. 58).

Tinitingnan ang wika bilang isang mahalagang pagmamay-ari ng tao. Madalas ay kaakibat ng ganitong pagtingin ang partikular na sentimentalidad, kung saan pinapaboran ang sinaunang anyo ng wika dahil sa pagiging “puro” nito, at inaayawan naman ang kontemporaryong anyo nito na itinuturing na “pagkabulok” sa nauna nitong purong estado.

(3)

Ang bawa't isa sa mga parusang ito, na bigay ng panahón sa tao, ay kamataymatay. Ikinamamatay ng katawán at masasabing ikinamamatay rin ng kaluluwa. Budhing nagpipighati! Pusong walang pagibig! Kaluluwang duhagi at apiapihan!
(Cruz, 1923, p. 10)

Bukod sa ganitong mga pag-uugali patungkol sa wika, hinahangad ding mapigilan ang mabilisang pagbabago nito upang maituro ito nang wasto sa mga paaralan. Ang mga hakbang katulad ng pagpapatupad ng preskriptibong grammar at gabay sa tamang pagbaybay na tumutungo sa malawakang istandardisasyon ng wika ang ilang halimbawa ng sinasabing di-pagbabago ng wika na idinidikta ng lipunan at ng mga

institusyon nito (o socially conditioned non-change of language) (Bright, 1998, p. 57).

Sa kabila nito, masasabing limitado lamang ang nagiging tagumpay ng mga nasabing hakbang sa pagpigil at pagkontrol sa mga pagbabago sa wika. Maging hanggang sa mga nailathalang akda, na sinasabing mas mabagal ang pagdating ng pagbabago, makikitang malayo na ang narating ng wikang Filipino dala na rin ng magkasalong kasaysayan nito sa mga wikang banyaga katulad ng Ingles at Espanyol.

Gaya nga ng nabanggit sa itaas, ang wika ay daynamiko, at ang pagbabagong pinagdaraan nito ay dala ng iba't ibang dahilan at paraan. Layon ng pag-aaral na ito na masundan ang ilang mga pagbabago sa Filipino mula dekada 1920 hanggang kasalukuyan. Ito ay mayroong *quantitative* at *qualitative* na pagtingin, kung saan idinidetalye ang mga naganap na pagbabago sa estruktura ng Filipino sa loob ng ilang dekada. Tinutukoy din ng pag-aaral na ito ang ilang mga salik sa lipunang nagdadala ng ganitong mga pagbabago sa wika.

Sa huli, ang pag-aaral na ito ay mayroong mas malawak na implikasyon sa iba pang larangan sa sosyolinggwistiks, katulad na lamang ng sa pagpaplanong pangwika. Maaari rin itong palalimin at palawakin upang i-ugnay sa mas malawak na *variationist approach* na tulad ng ginamit ni Labov sa kanyang pag-aaral sa wikang Ingles.

Ukol sa Filipino

Ang terminong “Filipino” na tumutukoy sa *lingua franca* na ginagamit sa Metro Manila na lumalaganap sa iba pang mga sentrong rehiyonal ng bansa sa pamamagitan ng print at broadcast media (Rubrico, 1998) ay maituturing na resulta ng mahabang talakayan tungkol sa pagbubuo ng isang Pambansang Wika ng Pilipinas. Noong 1936, itinatag ang National Language Institute na siyang inatasang mamahala sa pagbubuo ng Wikang Pambansa na nakabatay sa mga wikang sinasalita sa Pilipinas. Noong 1937, iminungkahi ng National Language Institute ang Tagalog bilang batayan ng Wikang Pambansa, na siya namang sinimulang tawaging “Pilipino” ng Kagawaran ng Edukasyon noong 1959. Pagdating ng

taong 1973, tinawag na “Filipino” ang Wikang Pambansa alinsunod sa Konstitusyon (Rubrico, 1998).

Maraming isyu ang kaakibat ng pagbubuo ng Wikang Pambansa. Sa isang banda, mayroong tumitingin sa Filipino bilang nagbabalat-kayong Tagalog, at sa kabilang banda naman ay may mga nagsasabing ang Filipino ay nakabatay sa mga katangian ng mga wika sa Pilipinas (Yabes, 1977). Kung susuriin ang kasalukuyang anyo ng Filipino na siyang ginagamit sa media, paaralan, at sa komunidad, masasabing malaki na ang pinagdaanan nitong pagbabago dala na rin ng malaking impluwensiya ng mga wikang banyaga katulad ng Espanyol at lalo’t higit ng wikang Ingles.

Hindi maitatatwa ang malalim na ugnayan ng Filipino at Tagalog. Bagamat noong 1973 lamang nagsimula ang paggamit ng terminong “Filipino,” malinaw na ang pinag-ugatan nitong wika ay ang Tagalog, na isa sa mga wikang sinasalita sa Gitnang Luzon. Sa pananaliksik na ito, ginagamit ang terminong “Filipino” upang tukuyin ang wika sapagkat ito ang wikang kasalukuyang ginagamit ng Liwayway na siyang lathalaing sinuri sa pag-aaral. Sa kabilang banda, importante ding maisaad na nagsimula ang Liwayway noong dekada 1920 bilang isang lathalaing Tagalog, kung saan makikitang ang pagbabago mula Tagalog patungong Filipino ay kaugnay ng pagkakabuo at pagkakatatag ng Wikang Pambansa.

(4)

Ang hukay na malalim ng nakalipas ay pinanunungawan ng mga bagong supling na panaginip at ang Krus ng Kahapo’y natatabunan ng malalabay na dahon ng hinaharap.

(Delio, 1923, p. 1)

Ukol sa paraan ng pananaliksik

Ang mass media ay salamin ng realidad, at para sa iba, ay bahagi mismo ng mga pangyayari sa lipunan. Ang mga ugnayang ipinapahayag sa media ay kapwa nakasalalay at humuhubog sa wika at lipunan (Leitner, 1998, p. 129). Naniniwala ang ilan na ang pagbabago sa wika ay kumakalat palabas mula sa sentro. Ang sentrong ito ay isang indibidwal o pangkat o institusyong

nagpapasimula ng bagong istilo, salita, o gamit sa wika, at ayon sa lakas ng kanilang impluwensiya ang layong mararating ng dinala nilang pagbabago.

Ang mass media ay malakas na puwersang may kakayahang magdala ng pagbabago sa wika na siyang madaliang tinatanggap ng mga tagatangkilik nito. Maituturing itong malakas na puwersang nasa sentro na siyang may tuwirang ugnayan sa mga indibidwal. Sa gayon ding paraan, anumang umiiral na paggamit sa wika ay masasabing sinasalamin ng media. Kumplikado ang interaksyon ng mass media at ng mga tao sa lipunan, ngunit hindi maitatatwang kapwa salamin at tagahubog ang mass media ng indibidwal at ng kanyang wika.

Mula sa ganitong pagtingin sa mass media, ang pag-aaral na ito ay gumagamit ng mga nailathalang akda sa magazine na Liwayway na siyang sinimulang ilimbag bilang isang photo magazine noong 1922. Ito ay lingguhan at sa kasalukuyan ay may sirkulasyon na 90,000 kopyang ipinagbibili sa Metro Manila at sa mga malalaking siyudad at probinsya sa buong Pilipinas. Kung pag-uusapan naman ang *demographics* ng mga mambabasa ng nasabing lathalain, sumasaklaw sa A, B, at broad C ang sosyo-ekonomikong estado ng mga ito (*Manila Bulletin Publishing*, 2013, p. 1).

Napili ang Liwayway sapagkat malawak ang sirkulasyon nito at mahaba na ang kasaysayang pinagdaanan nito. Mula sa mga artikulong nailathala dito simula dekada 1920, naisasalarawan ng mga lathalain nito ang paggamit sa wika batay sa bawat panahon. Ang pagsasalarawang ito patungkol sa pinagdaanan ng Filipino ay base sa mga produkto ng maraming manunulat na dumaan sa masusing editing at pagwawasto.

Sa gayong paraan, nailalapat ang mga sinasadyang *hindi pagbabago sa wika* dahil sa pagsunod nito sa mga preskriptibong grammar at mga gabay sa pagbaybay. Sa huli, ang mga artikulo, matapos ang mabusising pagwawasto, ay masasabing sumasalarawan sa *ideal* na porma ng wika na umiiral sa partikular na panahon kung kailan nailimbag ang mga ito. Samakatuwid, ang pagkukumpara sa mga artikulo mula sa iba't ibang dekada ay maituturing na

ring pagkukumpara sa idinidiktang istandard sa wika sa bawat panahon. Ang mga nakitang ebidensya ng pagbabago sa bawat dekadang susuriin ay sinikap na pagtagni-tagtiin upang makabuo ng malawakang pagsasalarawan ng pinagdaraanang kasaysayan ng wikang Filipino.

Sa pagsusuri ng mga teksto at lathalain ng nasabing magazine, gumagamit ng mga *software* na AntConc at Voyant Tools upang tiyak na matukoy ang pagtaas at pagbaba ng paggamit ng mga salita, ang *collocation* at *concordance*, at iba pa. Sa pagsisimula sa ganitong *quantitative* na pagtingin sa korpus, makikita ang mga salita at porma sa wika na madalas ginagamit at ang mga salitang kapansin-pansing dumaan sa mga pagbabago sa paglipas ng mga dekada. Ipinagpapalagay na ang ganitong mga padron sa datos ay indikasyon ng pagbabago hindi lamang sa pasulat na anyo ng Filipino kundi lalo't higit sa estruktura nito.

Nakatuon lamang ang pag-aaral na ito sa ilang mga kapansin-pansing pagbabago sa Filipino pagdating sa (1) ortograpiya at pagbaybay, (2) bokabularyo, at (3) estruktura. Hindi matatalakay ang pagbabagong semantiko at pragmatiko. At dahil na rin sa limitasyon ng nakalap na korpus, hindi gaanong maitatalakay ang aspekto ng ponetika at ponolohiya.

(5)

Luray-luray ang ligaya sa pighating ngumangatngat.

(Mandanas, 1951, p. 70)

Ukol sa korpus

Sapagkat limitado ang akses ng mananaliksik sa mga isyu ng Liwayway, pumili lamang ng limang isyu ng lathalain na inilimbag mula noong taon ng pagkakatatag nito hanggang sa kasalukuyang panahon (1923, 1951, 1969, 1995, at 2013). May pagitan ng humigi't kumulang dalawang dekada bawat isyu, at bagamat limitado ang korpus, makikita sa datos ang mga indikasyon ng pagbabago sa wika.

Itinuturing ang bawat isyu bilang kinatawang anyo ng wikang Filipino sa bawat panahon. Ang kabuuang korpus ay mayroong

61,733 na mga token na may 11,550 na natatanging mga salita. Ang uri ng korpus na nakuha mula sa bawat isyung sinuri ay magkakahalang mga patalastas, kolum, kuwento, at mga sanaysay. Bagamat may pagkakaiba ang anyo ng wika depende sa uri ng teksto, sinikap na may pagkakapantay sa distribusyon ng mga uri ng tekstong ginamit sa pananaliksik.

Talaan 1: Ang korpus na ginamit sa pag-aaral

Taon	Token	Natatanging salita
1923	9,935	2,852
1951	11,270	2,817
1969	11,607	2,963
1995	11,601	3,072
2013	17,320	4,750
Kabuuan	61,733	11,550

Ayon sa *frequency count* na isinagawa gamit ang *software* na AntConc, makikitang ang mga pantukoy at kataga sa Filipino ang pinakamalimit na ginagamit na mga salita sa korpus. Nakalahad sa ibaba ang mga nangungunang salita ayon sa isinagawang *frequency count*.

Talaan 2: Pinakamalimit na mga salita sa korpus

	Kalimitan	Salita
1	3646	sa
2	3227	ang
3	2733	na
4	2698	ng
5	1449	at
6	1114	ay
7	1114	mga
8	779	ni
9	747	si
10	613	hindi

Mula rin sa pagsipat sa mga salitang madalas gamitin sa mga lathalaing sinuri, mapapansin ang mga porma at salitang nagtutunggalian katulad na lamang ng mga sumusunod:

Table 3: Ilang mga magkakaugnay na salita sa korpus

Rank	Frequency	Salita
74	79	ngunit
94	62	nguni('t)
462	14	subalit
730	9	subali('t)

Masasabing magkaugnay ang dalawang pares ng salita ngunit mayroong natatanging pagkakaiba sa porma. Ang ganitong mga padron na nakita mula sa *quantitative* na pagtingin sa korpus ang siyang naging panimula ng pananaliksik na ito, at sa mga susunod na bahagi ng papel ay tatalakayin ang mga pagbabagong pinagdaanan ng Filipino simula dekada 1920 batay sa korpus na analisis.

Ukol sa ortograpiya at pagbaybay

(6)

¡Isáng maestra! ¡anó ang mahihita mo sa isang maestra sa piano at sa kantá kantá?

(Reyes, 1923, p. 9)

Ang pahayag sa itaas ay sinipi mula sa isang maikling dulang inilimbag sa Liwayway noong 1923. Kapansin-pansing gumagamit ng mga bantas katulad ng <¡> at <¿> bilang panimula sa mga pangungusap na panamdám o pananong. Sinuri ang ilan pang lathalain noong 1923 ngunit kakaunti na lamang sa mga ito ang gumagamit ng nasabing istilo. Gayon din, hindi na makikita ang ganitong istilo sa iba pang isyu ng magazine na sinuri. Masasabing ang ganitong istilo ay impluwensiyang dala ng wikang Espanyol sa Filipino na unti-unti nang nawala sa pagdaan ng mga dekada.

Idagdag pa, mapapansing gumagamit din ng mga *diacritic* o tuldik sa isyung ito ng Liwayway. Ang mga tuldik na ito ay nagpapahayag ng tamang pagbigkas sa isang salita. Katulad ng mga bantas sa itaas, ang paggamit ng mga ito ay eksklusibong ginamit noong dekada 1920 at nawala na rin pagdating ng dekada 1950 hanggang sa kasalukuyan.

Sa ngayon, ang paggamit ng tuldik ay iminumungkahing gamitin sa mga salitang may iisang baybay ngunit mayroong dalawa o higit pang kahulugan. Nakadetalye sa Gabay sa Ispeling ng Sentro ng Wikang Filipino ang paggamit ng iba't ibang tuldik (Zafra, et al., 2008, p. 68).

- < ' > para ipakita kung saang pantig matatagpuan ang diin
     páso   daan paakyat sa mataas na pook
     pasó   lumagpas sa takdang panahon ng paggamit
- < ` > para ilarawan ang glottal stop /ʔ/ sa dulo ng salita
     pasò   sugat na dulot ng apoy
- < ^ > para sa mga salitang may diin at glottal stop /ʔ/ sa dulo ng salita
     pasô   luad na taniman ng halaman

Ang ganitong istilo ng pagbaybay ay iminumungkahing gamitin sa mga *textbook* at iba pang sangguniang aklat. Gaya ng nabanggit sa itaas, bagamat mayroong ganitong gabay sa pagbaybay, ang ganitong istilo ay hindi ginagamit sa mga kontemporaryong isyu ng naturang lathalain at mapapansing eksklusibo lamang sa inilimbag noong 1923.

Ukol sa pagbaybay at pagbabago sa tunog

(7)

*Pinagkalooban ng **gantingpala** ang kasaysayang “Si Angko, ang daggi” manapa’y hindi dahil sa angking kagandahan sapagka’t kung ganda at ganda ng pangungusap ay mayroong ibang isinali na lalong makisig datapwa’t ang katangian ng kaniyang kasaysayan ay naghahandog ng bagong lasa at nagtatanghal ng bagong tanawin sa ating mga **mangbabasa**. (Liwayway Publishing, 1923, p. 3)*

Mapapansin na dahil sa madalas na pag-iral ng pagbabago sa tunog sa loob ng salita, sumunod din sa pagbabagong ito ang pagbaybay. Halimbawa, batay sa sinipi sa itaas, nagbago mula <gantingpala> papuntang <gantimpala> ang pagbaybay sa salita. Ito ay sa kadahilanang sumusunod ang baybay sa bigkas: mula [gantinjpa?] patungong [gantimpala?]. Ang regular na pagbabago ng *velar nasal* [ŋ] patungong *bilabial* [m] dahil sa asimilasyon sa katabi nitong isang *bilabial stop* [p] ay nagdulot ng pagbabago sa baybay, kung saan sa halip na <ng> na kumakatawan sa tunog na *velar nasal* [ŋ] ay ginagamit na ang <m> na kung tutuusin ay resulta lamang ng pagbabago sa

tunog. Gayon din ang makikitang pagbabago mula sa baybay na <mangbabasa> patungo sa mas kontemporaryong <mambabasa>.

(8)

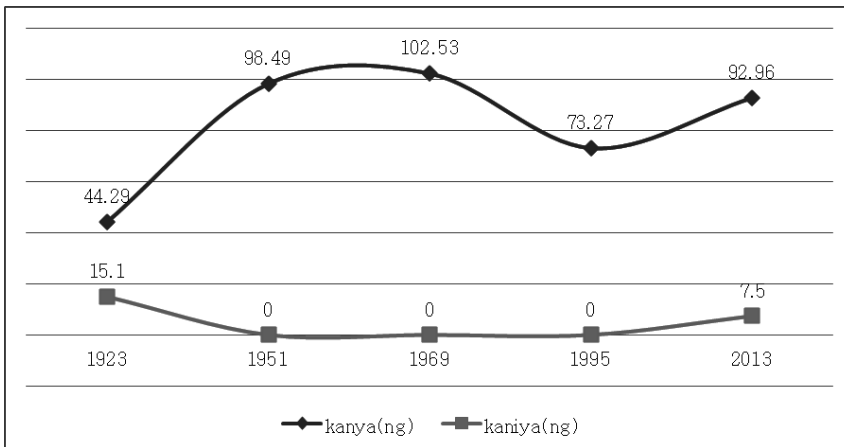
Nagkamit siya ng unang gantimpala sa Don Carlos Palanca Memorial Awards for Literature noong 1970.

(Coroza, 2013, p. 26)

Isa pang kapansin-pansing mga pormang nagtutunggalian sa korpus ang <kaniya> at <kanya>. Masasabing mula sa bigkas na [kanija] ay nawawala ang *high vowel* na [i] dahil sa epekto ng katabing *palatal glide* [j], kung kaya't nagiging [kanja] ang bigkas. Dahil sa ganitong pagbabago, naapektuhan ang baybay mula <kaniya> patungong <kanya> na konkretong nagsalarawan ng pagkawala ng tunog na [i].

Sa pamamagitan ng modyul na Word Trends ng Voyant Tools, naipapakita ang dalas ng paggamit ng <kaniya> at <kanya>. Kasama rin sa datos na ipinapakita sa ibaba ang mga porma kasama ng morpemang <=ng> na alomorp ng katagang <na>.

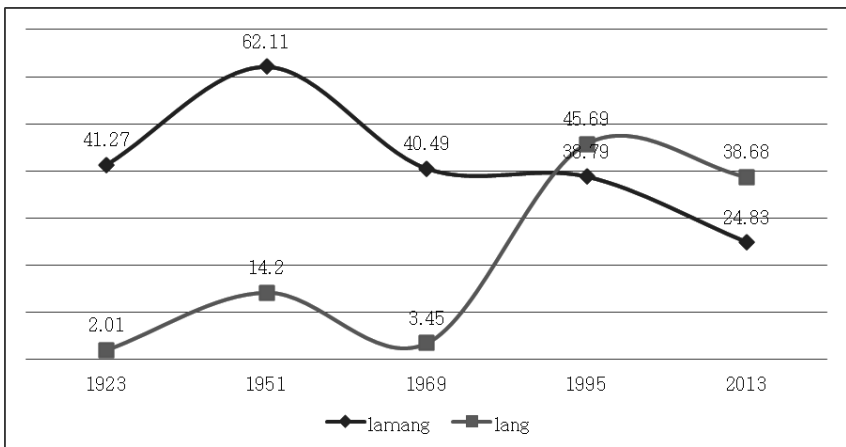
Larawan 1: <kanya(ng)> at <kaniya(ng)> ²

Ayon sa korpus, kapansin-pansing mas dominante ang pormang <kanya(ng)> kung ikukumpara sa <kaniya(ng)>, na siyang nagpapakitang naapektuhan ang baybay ng salita dahil sa pagbabago sa bigkas nito. Kagaya nga ng tinalakay sa itaas, dahil sa pagkawala ng tunog na [i] sa salita, sumunod din ang pagkawala ng letrang <i> sa baybay nito.

Kung susuriin naman ang tunggalian ng pormang <lamang> at <lang> sa korpus, konkretong makikita ang pagbabago sa Filipino, kung saan sa pagbagsak ng paggamit ng lamang ay siya namang pagtaas ng paggamit ng <lang>. Sa aspekto ng pagbabago sa tunog, maipapaliwanag na ang <lang> ay pagkakaltas ng <lamang> kung saan nawala ang mga tunog na [m] at [a] upang mapadali ang pagbigkas ng salita. Sa dalas ng pag-iral ng ganitong pagbabago, makikitang unti-unting mas nagiging regular ang paggamit ng mas maikling porma sa pagdaan ng mga dekada.

Larawan 2: <lamang> at <lang>

Mula sa larawan sa itaas, makikitang mas madalas gamitin ang pormang <lamang> kung ikukumpara sa <lang> noong 1923 at gayon din sa mga sumunod na mga dekada. Ngunit pagtawid ng dekada 1990, mapapansing bahagyang naungusan ng pormang <lang> ang <lamang> na nagpatuloy hanggang sa kasalukuyan. Ang datos na ito ay isang indikasyon ng pagbabago sa Filipino, kung saan patungo sa pagiging istandard ang pormang <lang> dala ng limit ng pagkakagamit nito simula dekada 1990.

Ukol sa pagbaybay at estruktura

Bukod sa ugnayan ng pagbabago ng tunog at baybay, mayroon ding kaugnayan ang pagbaybay sa estruktura. Dalawa ang posibilidad na makikita sa ugnayang ito: una (bagamat hindi madalas), maaaring ang pagbabago sa baybay ay nagdudulot ng

pagbabago sa estruktura, o pangalawa, maaaring ang pagbabago sa estruktura ang nagdudulot ng pagbabago sa baybay.

(9)

Si Miss Shelby Denson Worrall, isang dalagang taga timog na kararating sa Amerika na lulan ng Adriatic... (Liwayway Publishing, 1923, p. 13)

(10)

Si Tulalang sa epiko ng mga Manobo ay nakakapunta sa itaas ng hagdan na hindi na kailangang akyatin ito. (Angeles, 2013, p. 25)

Ang karaniwang pag-uulit sa mga salitang ugat upang magdala ng partikular na kahulugan sa pandiwa (halimbawa ay ang (1) *recent perfective aspect* kagaya ng kararating sa (9) sa itaas, o (2) *abilitative mode* kagaya ng *nakapupunta*) ay kakikitaan ng pag-uulit ng unang katinig at patinig (KP) ng salitang ugat. Sa paglipas ng panahon, nagkaroon ng kaugnay na porma ang nasabing proseso, kung saan ang nauulit ay ang panlapi (ka-) na idinidikit sa salitang ugat. Ito ang makikitang ginamit sa salitang *nakakapunta* sa (10) sa itaas sa halip na *nakapupunta*.

Ang naipakitang dalawang istilo ay pinahihintulutan ngunit mayroon pa ring paghihiwalay kung ang pag-uusapan ay ang *register*: ang paguulit ng unang KP ng salitang ugat ay ginagamit sa mga pampantikang akda samantalang ang pag-uulit ng panlapi naman ay ginagamit sa mga *conversational* na lathalain (Zafra, et al., 2008, p. 17). Gayunpaman, dahil sa pagdami ng gumagamit ng pag-uulit ng ka-, naging katanggap-tanggap na ito maging sa iba pang uri ng lathalain at akda, at sa paglaganap ng naturang istilo, maaaring maging limitado na lamang ang paggamit ng pag-uulit ng KP ng salitang ugat. Sa ganitong paraan, makikita ang pagbabago sa estruktura ng pagbubuo ng partikular na anyo ng pandiwa simula sa pag-uulit ng KP patungo sa ka-reduplication sa kasalukuyan.

(11)

Sinisipi ko ang mga na sa itaas ng pakinabangan ng ating mga kababayan. (Oliveros, 1923, p. 16)

Ipinapalagay ng ilan na “ang morpemang <na> ay isang pandiwang nagsasaad ng lokasyon” (Malicsi, 2012, p. 42) na madalas sinusundan ng pang-ukol na <sa>. Kung titingnan ang kontemporaryong gamit ng mga nabanggit na morpema, makikitang ibinabaybay ang dalawang morpema bilang iisang salita:

(12)

*Ngunit ang dating ligalig na **nasa** kanyang puso ay talagang hindi mapaknit.*

(Pagsanjan, 1951, p. 13)

(13)

***Nasa** bulwagang tanggapan ng tao at lutasan ng maraming sigalot si Jesus.*

(Abueg, 1969, p. 95)

(14)

***Nasa** mag-asawa iyan.*

(Calvo, 1995, p. 37)

(15)

***Nasa** likod ito ng pinto ng classroom na hindi masyadong naisara.*

(Olvidado, 2013, p. 29)

Kung susundin ang pagsusuri ng morpemang <na> bilang isang pandiwa, mistulang ganoon nga ang kategorya ng morpema kung ang pagbabatayan ay ang pagkakagamit nito noong taong 1923 sa (11). Makikitang magkahiwalay ang morpemang <na> at <sa> kung saan posibleng tumatayong pandiwa nga ang <na> at pang-ukol naman ang <sa>.

Pagtawid ng dekada 1950, hindi na makikita ang paghihiwalay ng dalawang morpema kung ibabatay sa baybay. Sa pagbabagong ito ng baybay, maituturing na mayroon ding kaakibat na pagbabago sa kategorisasyon ng morpema, kung saan ang morpemang <nasa> ay madalas ituring bilang pang-ukol sa halip na pandiwa (Malicsi, 2012, p. 42).

Ipinapalagay na ang morpemang <na>, kung ituturing ngang pandiwa, ay dumaaan sa pagbabago mula sa isang tunay na pandiwa patungo sa isang pandiwang limitado lamang ang gamit at hindi maaaring ma-*conjugate* (sa kasalukuyan nga ay itinuturing na

bilang pang-ukol). Kung susuriin ang ugat at mas malawak na pagbabago ng morpemang <na>, maaaring mapatunayang dumaan ito sa proseso ng *grammaticalization*, kung saan unti-unting nagbago ang gamit nito mula pandiwa papuntang pang-ukol.

(16)

***Nguni't** ang kay Anko ay kakatuwang pagkamatay: malaon nang inililibing ang kanyang puso na kasabay pumanaw ng kanyang diwa at kaluluwa ay buhay pa rin ang katawan ni Anko na nagpapagala-gala sa daigdig.*

(Cruz, 1923, p. 21)

(17)

*Ang lahat at **bawa't** isa sa mundong ito ay nagpapakilalang naghahangad at kailangang maghangad ng **kahi't** ano man.*

(Cruz, 1923, p. 22)

Kung pagbabatayan ang ortograpiya, masasabing ang mga salita tulad ng <nguni't>, <bawa't>, at <kahi't> ay binubuo ng dalawang morpema: kadalasa'y isang pangatnig (liban sa <bawa't> na isang pang-abay) at ang alomorp ng <at> na nasa pormang *clitic*, ang <=t>. Kung pagbabatayan ang kontemporaryong gamit ng isang pangatnig na sumusunod sa ganitong padron, ang morpemang <=t> o <at> ay masasabing hindi kinakailangan at maaaring mawala sa pangungusap. Tingnan ang (18) hanggang (20) sa ibaba.

(18)

*Si Leandro ay pinsan niyang makalawa, **bagaman** at ito'y malapit sa kanya sapagkat una itong naulila kaysa kanya at ang mga magulang ni Eranio ang nagpaaral dito hanggang maging abogado.*

(Santoyo, 1951, p. 19)

(19)

***Bagamat** dama rin dito na tila ba mababaw ang kagustuhan na makatulong.*

(Ms En, 2013, p. 45)

(20)

*“Talaga bang kailangan mong umalis?” malungkot na tanong kay Paulo ng kanyang asawa **bagaman** alam na niya ang isasagot nito.*

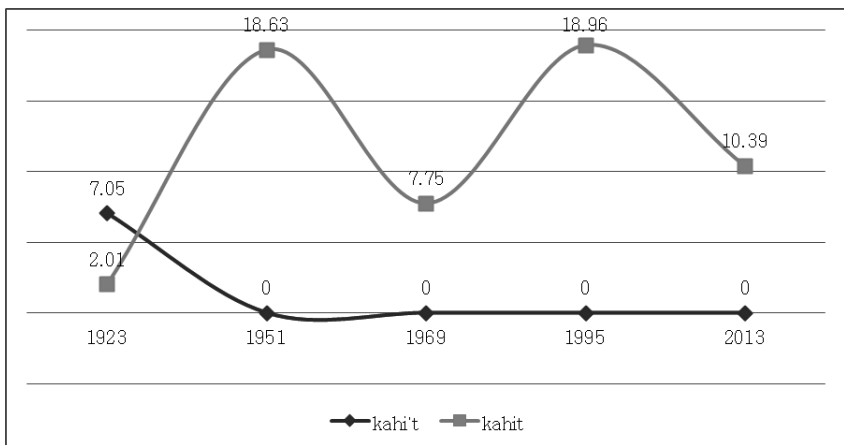
(Manaloto-Magnaye, 2013, p. 36)

Kung susuriin, ang estruktura ay sumusunod sa padron na [pangatnig + at]. Maaaring dumikit ang huli sa pangatnig dahil sa pagiral ng pagbabago sa tunog, kung saan makikita ang alomorp na <t>. Sa kabilang banda, maaari ring hindi gamitin ang <at> nang walang epekto sa gramatikalidad ng pangungusap.

May mga pagkakataong ang ganitong estruktura ay mas konkretong ipinapakita sa pagbaybay, kung saan ang kudlit <'> ay kumakatawan sa hangganan ng salita at ng *clitic* na kumakabit dito. Ngunit pagdaan ng panahon, ang ganitong representasyon ay nawawala, katulad ng nangyari sa pagbaybay sa salitang <kahi't>. Ipinapakita sa larawan sa ibaba ang pagbaba ng ganitong paraan ng pagbaybay sa salita na siya namang kaalinsabay ng pag-angat ng pormang <kahit>.

Larawan 3: <kahi't> at <kahit>

Sa larawan, makikitang dominanteng porma ang baybay na <kahi't> noong 1923, ngunit sa paglipas ng panahon ay naging mas dominante ang pormang walang kudlit. Masasabi ring mayroong pagbabago sa estruktura, kung saan maituturing na iisang morpema na lamang ang <kahit>, at hindi na malimit magamit ang mga pangungusap na kakikitaan ng morpemang <kahi>.

Kung susuriin pa ang pinagmulan ng nasabing morpema, kadalasang tatlong morpema ang bumubuo dito: *kahi + man + at*

(kung saan maaari ring mawala ang huling dalawang morpema), gaya ng sa (21) sa ibaba.

(21)

Cahima,t, mahina ang catauan ninyo

At cayo po amá,i, di macatrabajo,

dumalangin lamang tayo po cay Cristo

hindi mauauala ang aua,t, saclolo

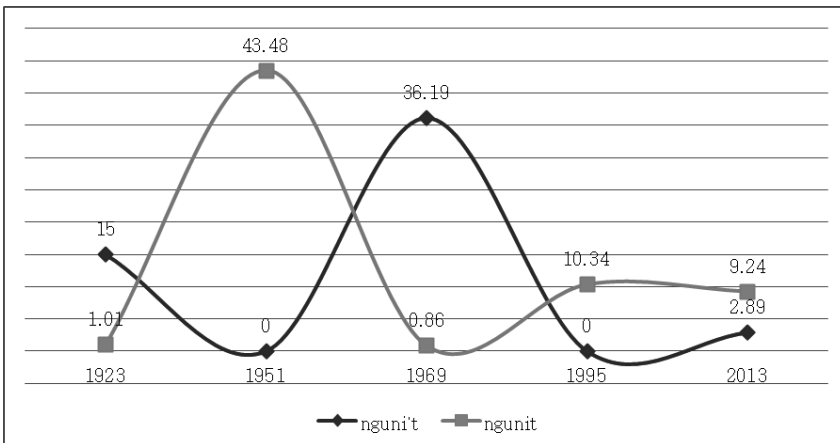
(Buhay na pinagdaanan ni Juan Tamad na anak ni Fabio at

ni Sofia sa Kaharian ng Portugal, 1919, p. 37)

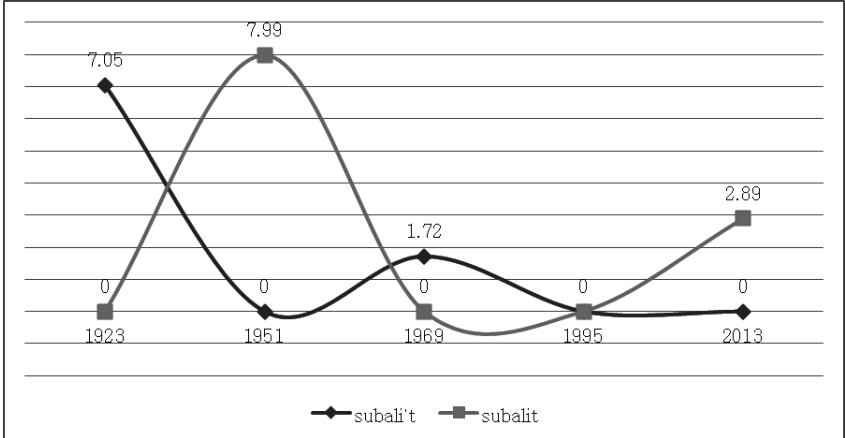
Bukod sa pormang <cahima't>, mayroon pang isang porma ang nasabing pangatnig na nagmula naman sa kombinasyon ng <kahi> at <man>: ang <kahin>. Ito ay ginagamit ng mga matatandang taal na tagapagsalita ng Batangas na diyalekto ng Tagalog. Gayunpaman, bagamat mayroong iba't ibang porma ang nasabing pangatnig, ang dominanteng ginagamit ngayon sa wikang Filipino ay ang <kahit> na itinuturing nang iisang morpema.

Kung titingnan ang iba pang morpemang sumusunod sa ganitong padron, makikitang mayroong pagbabagu-bago sa paraan ng pagbaybay gamit ang kudlit.

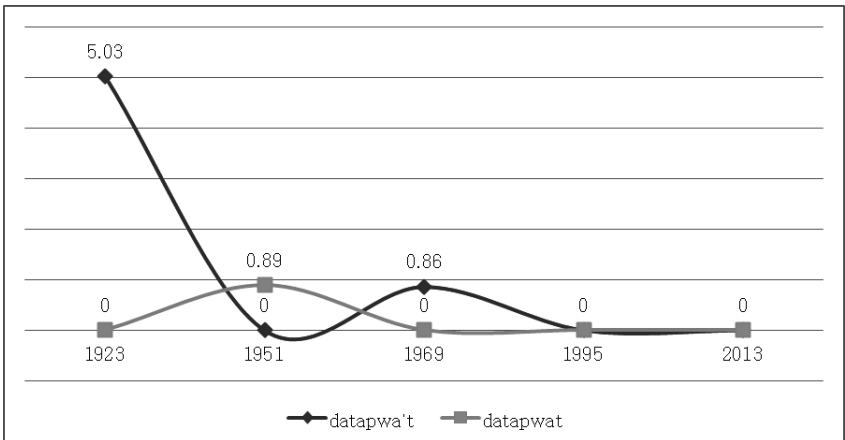
Larawan 4: <nguni't> at <ngunit>

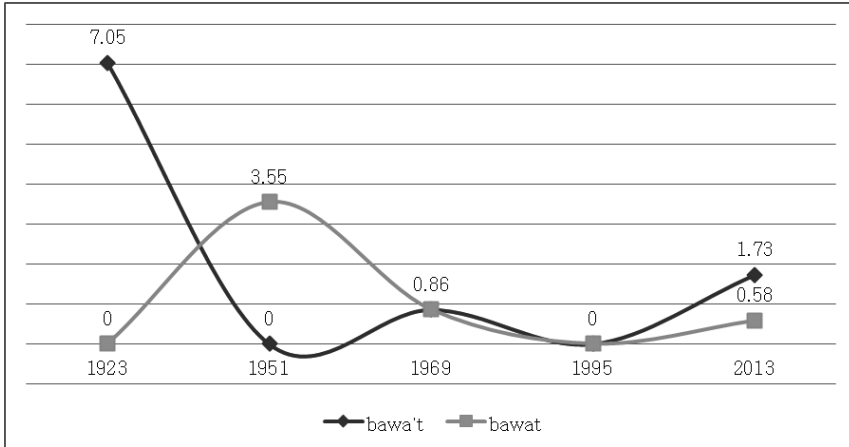
Larawan 5: <subali't> at <subalit>

Larawan 6: <datapwa't> at <datapwat>

Larawan 7: <bawa't> at <bawat>

Mapapansing bagamat kakikitaan ng pagbabagu-bago, ang bawat salita ay sumusunod sa ganitong padron: dominante ang paggamit ng <'> noong 1923, nawala ang ganitong istilo noong 1951, bumalik at umangat nang bahagya noong 1969, nawala noong 1995, at bahagyang bumabalik ngayong 2013.

Sa usapin ng estruktura, bagamat ang pangatnig na <bagaman> ay tila isang espesyal na kaso kung saan maaari itong tumayo mag-isa na wala ang morpemang <at>, mistulang naging regular na ang padron ng [pangatnig + =t] sa iba pang morpemang sinuri. Kung titingnan ang *concordance* na lumitaw gamit ang software na AntConc, makikitang ang palaging kasama ng mga naturang porma ay ang *clitic* na <=t> at wala maski isang kasong lumitaw na hindi gumagamit ng naturang *clitic*. Maipapaliwanag na tila mula sa pagiging opsyonal ng nasabing *clitic*, kinakailangan na ito sa pangungusap at sa paglipas ng panahon ay maituturing nang bahagi mismo ng dinidikitan nitong morpema, gaya nga ng naganap sa pangatnig na <kahit>.

Ang pagbaybay sa ganitong kombinasyon ng mga morpema ay tila sumusunod sa pagbabagong ito sa estruktura, at ipinapalagay na matapos ang inisyal na pagbabagu-bago sa istilo ng pagbaybay. Papunta na sa mas regular na hindi paggamit ng kudlit ang pagbaybay sa mga naturang porma. Tanda ito na ang turing sa dalawang morpema ay iisa na lamang.

Maiuugnay ang padron na ito sa pinagdaanan ng morpemang <bakit>, kung saan sa umpisa ay binubuo ito ng dalawang morpema, ang pananong na <baquin> at ang morpemang <at> na kumabit sa nasabing salita kagaya ng ipinakita sa itaas. Sa pagbabago ng baybay ng naturang kombinasyon ng mga morpema mula <baquin at> o <baqui,t> patungong <baquit>, gaya ng sa (21) at (22), maituturing ang porma sa kasalukuyan bilang iisang salita.

(21)

*Cundi isang hamac at ualang cuenta
niyapusán nitong mga batang dalua,
anhin na ang hamac at hindi vale na
cun **baquin at** yao,i, nag ngingibit baga
(Buhay na pinagdaanan ni Juan Tamad na anak ni Fabio at
ni Sofia sa Kaharian ng Portugal, 1919, p. 51)*

(22)

*¿**Baquit** caya ang pagbabaca,i nacalulumbay sa capatid mong
babaye?
(Lendyoro, 1909, p. 320)*

Bagamat mistulang hindi na ginagamit ang <baquin> at <kahi/kahin> sa Filipino ng Metro Manila, paminsan-minsan pang naririnig ang mga ito sa Tagalog ng Batangas, lalo na sa mga matatandang taal na tagapagsalita ng naturang diyalekto. Kapag nagpatuloy ang ganitong pagbabago, maituturing na makaluma na ang mga naturang porma sapagkat napalitan na ang mga ito ng kontemporaryong <bakit> at <kahit>.

Ukol sa bokabularyo

(23)

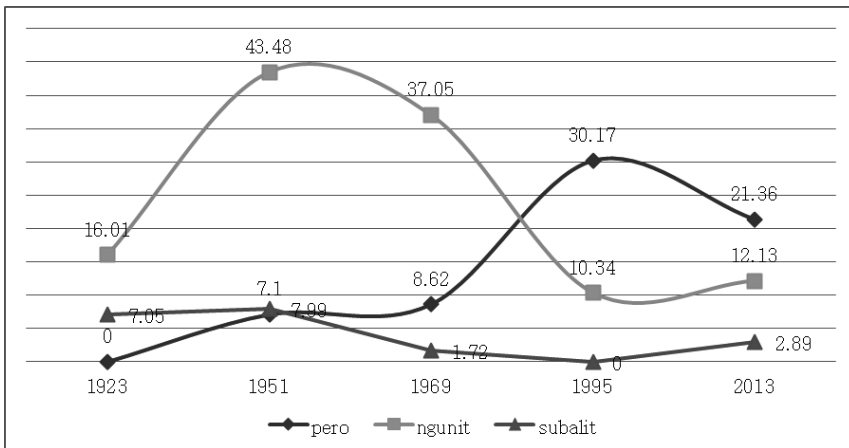
*Bumibitak na ang araw sa silangan. Sa dibdib ng lupang iyon
ay muli kong sinalubong ang isang sakdal pagapang umaga ng
Diyos. A, sa daigdig na iyon ni Ama, lantay ang katahimikan.
(Landicho, 1969, p. 97)*

Kung paghahambingin ang mga lathalain simula dekada 1920 hanggang sa kasalukuyan, dagling masasabing ang pinakanagbago sa wikang Filipino sa pagdaan ng panahon ay ang bokabularyo nito. Maraming mga salita na hindi na malimit gamitin sa ngayon, at mayroon namang mga

salitang mula sa ibang wika (katulad ng Ingles at Espanyol) na lumaganap ang gamit paglipas ng panahon.

Maikukumpara sa buhay ang salita, kung saan may mga naipapanganak, nagiging produktibo at naaabot ang rurok, at sa kalaunan ay humihina at namamatay. Bukod sa pangngalan at pandiwa na malayang pumapasok sa bokabularyo ng Filipino, maituturing ding makulay ang buhay at kasaysayan ng mga pangatnig. Gamit ang Word Trends na modyul ng Voyant Tools, mas konkretong naisasalarawan ang buhay ng mga naturang salita.

Larawan 8: Ilang magkakaugnay na pangatnig sa Filipino

Mayroong tatlong nagtutunggaliang mga salita sa larawan sa itaas: (1) pero, (2) ngunit, at (3) subalit, na may pagkakapareho ang gamit at kahulugan. Kung susuriin ang larawan, makikita na sa simula, ang pinakamalimit lumitaw na pangatnig sa korpus ay ang <ngunit>, sunod ang <subalit>, at kapansin-pansing hindi ginagamit maski isang beses ang <pero>. Paglaon ng panahon, makikitang unti-unting tumataas ang gamit ng <pero>, hanggang sa naungusan na nito ang dalawa pang pangatnig pagtawid sa dekada 1990. Patuloy na malimit ang paggamit sa naturang pangatnig samantalang ang unang pinakamalimit gamitin na <ngunit> ay kapansin-pansin ang pagbaba. Makikita rin sa datos na halos hindi na ginagamit ang pangatnig na <subalit>. Kapag nagpatuloy ang ganitong pagbabago, maaaring maging limitado na lamang ang

paggamit ng naturang pangatnig (lalo na sa mga matatalinhagang mga pahayag at lathalain kagaya ng tula) kaalinsabay ng pag-angat ng mga mas bagong salita.

Ang interaksyon ng dalawa o higit pang wika ay isa sa mga pinakamalakas na tagapagdala ng pagbabagong pangwika, at kung susuriin ang kasalukuyang estado ng Filipino, masasabing malalim at malawak ang ugnayan ng Filipino at Ingles kung pagbabatayan lamang ang dami ng mga hiram na salita mula sa huli. Sa isang mabilisang pagsusuri sa limang isyu ng Liwayway, masasabing pataas nang pataas ang pagdami ng mga hiram na salita mula sa wikang Ingles na makikita sa bokabularyo ng Filipino sa paglipas ng mga dekada.

(24)

“A. *Kaya pala ganyan ang hitsura mo. Biyenan **versus** manugang **warfare**?*” Nagbibiro si Carding.
(Manaloto-Magnaye, 2013, p. 37)

Bagama’t mistulang malaya, masalimuot ang pagpasok ng mga hiram na salita sa Filipino, lalong lalo na iyong mula sa wikang Ingles. Sa usapin ng ortograpiya, makikita sa iba’t ibang pampanitikan at pang-akademikong lathalain ang iba’t ibang istilo ng pagbaybay sa mga naturang salita. Mayroong katulad ng nasa itaas na isinusunod ang baybay ng mga salita sa pinaghiramang wika (bagamat minsan ay may gumagamit ng ibang *typeface* katulad ng *italics* o kaya’y gumagamit naman ng panipi <”>).

(25)

*Sa panonood, kinakailangan sa panahon ngayon na makagamit ng mga **integratibo** at **kolaboratibong** dulog bago manood tungo sa pagpapalawak at pang-unawa.*
(Cantillang, 2013, p. 24)

Mayroon namang katulad ng (25) sa itaas na sadyang binabago ang porma ng salita (hal. *integrative* > integratibo; *collaborative* > kolaboratibo) upang sumunod sa estruktura ng Filipino. Masasabing ang ganitong istilo ay ang tinatawag na *Hispanization* ng mga hiram na salita na sumusunod sa padron ng mga salitang hiniram mula sa wikang Espanyol.

(26)

*Naging dahilan upang alisin ang Quiapo ng Washington-based Office of the United States Trade Representative (USTR) sa idineklarang listahan ng mga **notoryus** na pamilihan ng mga pirated CDs at DVDs sa buong daigdig noong Disyembre ng nakaraang taon.*
(Faller, 2013, p. 40)

Samantala, mayroong istilo na sumusunod sa prinsipyong “kung ano ang bigkas ay siyang baybay” (Zafra, et al., 2008, xi). Sa ganitong istilo, malayang hinihiram ang mga salita mula sa Ingles at iniiba lamang ang baybay nito ayon sa kung paano ito ibigkas sa Filipino (kaya’t mula <notorious> ay ibinaybay na <notoryus> ang salita).

Kung mapapansin, ang pagbaybay sa iisang isyu pa lamang ng lathalaing sinuri ay sumusunod sa iba’t ibang prinsipyo. Masasabing walang paghihigpit ang mga patnugot at institusyon sa usapin ng pagbaybay ng mga hiram na salita sa kabila ng pagkakaroon ng iba’t ibang mga alituntunin at gabay sa estandardisasyon ng Filipino.

(27)

- a) ***These past days***, alam ko ***he was just too busy to eat something***.
  - b) Guwapo pa rin naman siya pero parang pumapayat na ‘yung kanyang mukha, e.
  - c) ***So...*** bumili ako ng ***food*** at habang naka-***concentrate*** siya sa kanyang ***laptop***, ***I just put it*** sa tabi ng kanyang table.
  - d) And then lumabas na ako pero nakasilip ako ***from the door***.
  - e) ***And then he saw the food and ate it like crazy***.
  - f) Napabungisngis ako, nakita niya ako... pinagalitan niya ako.
  - g) Pero... ***fault*** ko pa rin ‘yon, ‘di ba?
  - h) ***I just have to understand why he hates me***.
- (Olvidado, 2013, p. 29)

Magulong usapin din ang pagkakaiba ng *code switching* sa simpleng paghihiram ng mga salita. Ang dalawa ay magkaugnay sapagkat ang pareho ay kakikitaan ng paggamit ng mga elemento mula sa isang wika sa grammar at estruktura ng isa pang wika. Ang paghihiram ay natural na makikita sa anumang wika (at ginagawa maging ng mga monolinggwal na tagapagsalita ng wika) samantalang

sinasabing ang *code switching* ay ginagawa ng mga *bilingual* na tagapagsalita (Myers-Scotton, 1998, p. 156). Samakatuwid, ang ganitong *code switching* sa Filipino, isang halimbawa ay iyong sa (27) na sinipi sa itaas, ay masasabing katangian ng mga *bilingual* na tagapagsalita na maalam sa parehong wikang Filipino at Ingles.

Mula sa sinipi sa itaas, makikita ang ilang aspeto ng *code switching*. Una, makikitang ginagamit ang dalawang wika sa iba't ibang pangungusap. Halimbawa, sa (27e), ginagamit ang wikang Ingles samantalang Filipino naman ang sa (27f). Ito ang sinasabing pagpapalit ng wika sa hangganan lamang ng mga pangungusap (Bautista, 1998, p. 160). Bukod dito, gumagamit din ng mga *tag expressions* katulad ng <so> sa (27c). Ilan pang halimbawa ng *tag expressions* ay [in other words], [for example], at [you know] sa wikang Ingles at [‘di ba], [kunwari], at [buti na lang] sa wikang Filipino. Ang mga ito ay tinatawag na *constituent insertion* kung saan ipinapasok ang isang morpema o salita sa isang wika sa angkop na bahagi ng pangungusap na nasa isa pang wika (Bautista, 1998, p. 160).

Ang mas malalim na pagtalakay sa estruktura ng *code switching* sa Filipino ay nangangailangan ng hiwalay na pag-aaral, at ito ay naisagawa na ng ilang mananaliksik tulad ni Bautista (1998). Bukod sa estruktura, marami pang aspeto ng *code switching* na magandang talakayin lalo na iyong mga salik panlipunang nakaaapekto at nakapagdudulot ng nasabing pangyayari, kagaya na lamang ng interaksyon ng dalawang nagsasalimbayang kultura, ng ugnayan ng identidad at wika, at iba pa.

Mula sa datos na nakalap sa kasalukuyan, masasabing patuloy ang *code switching* sa Filipino lalo na sa ilang tagapagsalita ng wika, at ipinapalagay na magpapatuloy pa ito hangga't malalim ang ugnayan ng Filipino at Ingles. Masasabi ring malaki ang naging epekto ng ugnayan ng Ingles at Filipino sa pagbabago ng huli. Sinasabi ni Santiago (1979) na ang uring ito ng Filipino na kakikitaan ng *mixed bilingualism* ay may posibilidad na humantong sa bagong porma ng wika na isang uri ng *creole* o *bilingual mixed language*.

Ang patuloy ng paggamit ng *code switching* na tinalakay sa itaas ay maaari ngang magbunsod ng panibagong anyo ng Filipino na siyang ipinagpapalagay ni Santiago (1979) sa kanyang pananaliksik. Sa kasalukuyan, mayroong *sociolect* na tinatawag na *coño*³ kung saan makikita ang regular na *code switching* sa pagitan ng Filipino at Ingles. Maaaring ito na nga unang hakbang patungo sa pagkakabuo ng isang *bilingual mixed language* mula sa ugnayan ng dalawang nasabing wika.

Ang nasabing *code switching* ay limitado lamang sa ilang mga tagapagsalita ng Filipino. Kung ang pag-uusapan naman ay ang Filipino na *lingua franca* ng Pilipinas, maaaring sabihing magpapatuloy ang paghiram ng wika mula sa Ingles sapagkat ito ay isang natural na proseso sa anumang wika.

Ukol sa estruktura

Kinakailangan ng malawakang diyakronikong pag-aaral upang masundan ang detalyadong pagbabago sa estruktura ng isang wika. Nabanggit na sa itaas ang ilang mga pagbabago sa estruktura ng Filipino na may kaugnayan sa pagbaybay, at sa bahaging ito ng papel, tatalakayin ang dalawa pang pagbabagong nakita sa Filipino simula dekada 1920.

(28)

Para sa kanya'y tumigil na ang ihip ng dating malayang hangin; nangamatay ang mga ibon; nangaluntoy ang mga bulaklak; nangatuyot ang ilog at sapa; lumubog ang araw; at ang nalabi'y dilim, ulap, sungit.

(Cruz, 1923, p. 21)

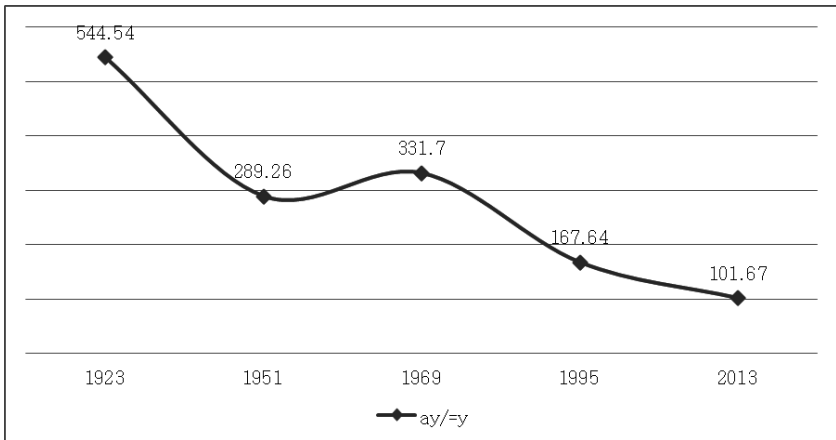
Sinasabing mayroong pagkakasundo sa anyo ng simuno at panaguri sa Filipino. Kung titingnan ang halimbawa sa itaas, ang pangmaramihan na porma ng mga panaguring *namatay*, *naluntoy*, at *natuyot* na umaayon sa *plural* na simuno ng mga ito ay ipinapakita sa pamamagitan ng panlapi na <-nga->: *nangamatay*, *nangaluntoy*, at *nangatuyot*.

Ang ganitong estruktura ay regular na makikita sa mga akda noong 1923, subalit kapansin-pansin na hindi na ito makikita sa mga kontemporaryong lathalain. Dahil hindi kinakailangan ang ganitong pagkakasundo sa porma ng panaguri sa simuno sa Filipino

sa kasalukuyan, hindi na madalas nagagamit ang naturang porma at nagiging limitado na lamang ito sa mga pampanitikang akda.

Bukod sa morposintaktikong pagbabago sa Filipino, mayroon ding pagbabago pagdating sa aspektong sintaktiko ng wika. Gamit muli ang Word Trends ng Voyant Tools, ipinapakita ng larawan sa ibaba ang pagbaba ng paggamit ng proseso ng *fronting* sa Filipino.

Larawan 9: Ang paggamit ng <ay> at <=y>

(29)

Mga pag-isang sa lamig ng Disiembre ay kasamang nangalagas ng mga phikang talulot na hindi nakatagal sa ginaw.

(Delio, 1923, p. 1)

Ang mga pangungusap na gumagamit ng <ay> ay nagpapakita ng *fronting* ng simuno ng pangungusap (LaPolla, 2008, p. 3). Makikita sa larawan sa itaas ang pagbaba ng paggamit ng *fronted topic marker* na <ay> (at ng alomorp na *clitic* nito na =y) mula 1923 hanggang 2013. Masasabing indikasyon ang pagbaba ng paggamit ng <ay> sa korpus ng pagbaba ng paggamit ng *fronting* sa wikang Filipino.

Ukol muli sa mga pagbabago sa wika

Bagamat mahirap mahuli ang pagbabago ng wika, ang maging pagsusuri sa korpus ay nagpapakita ng mga indikasyon ng mga

hinahanap na pagbabago. Bagamat iilang isyu lamang ng Liwayway ang sinuri sa pag-aaral na ito, nakitang may sinusundang padron ng pagbabago ang Filipino, at sa pamamagitan ng pananaliksik na ito, maaaring masundan ang tinatahak na daan ng wikang nabanggit.

Ang ganitong pag-aaral ay malaki ang maiaambag sa usapin ng istandardisasyon at pagpapalano ng wika. Sa kabila ng pagkakaroon ng mga alituntunin at panukala ng mga institusyon patungkol sa wika, natural na aspeto ng anumang wika ang pagiging daynamiko nito, at ang pagpigil sa pagbabago ay mismong pagpigil sa buhay ng wika.

Makikitang sa kabila ng mga istandard na pinanghahawakan tungkol sa wika, sa kabila ng hindi magandang pagtingin sa mga porma at salitang “balbal,” sa kabila ng konsepto ng “puro” at “bulok” na anyo ng wika, mistulang namamayani ang pagiging pagkamalikhain at daynamiko nito. Maaaring sa simula’y itinuturing ang isang salita, anyo, o istilo bilang “balbal” at iniwasan sa mga akdang pang-akademiko, propesyunal, o pampantikan, kung madalas naman ang paggamit sa mga ito, papasok at papasok ito sa istandard na anyo ng wika. Gayon ang nangyari sa ilang mga naipakitang pagbabago sa papel na ito. Hindi maitatawang malaki ang ambag ng mass media sa pagdikta kung ano ang istandard sa hindi, at sa tulong nito, ang minsang maituturing na “balbal” na porma ng wika ay maaaring umiral bilang istandard na porma sa hinaharap.

Bukod sa mga natural na pagbabago sa wika, halimbawa ay iyong dala ng pagbabago sa tunog, malaki din ang impluwensiya ng interaksyon ng wika sa iba pang mga wikang banyaga. Ang mahabang kasaysayan ng Pilipinas sa ilalim ng Espanya at Amerika ay nagdala ng malaking pagbabago sa mga wika sa bansa. Pinakakapansin-pansin ang ambag ng Espanyol at Ingles sa bokabularyo ng Filipino. Ngunit bukod pa rito, mayroon ding ambag ang mga ito sa estruktura at grammar ng huli. Gayon din, sa patuloy na interaksyon ng iba’t ibang wika sa Pilipinas, patuloy rin ang ambagan ng mga ito sa isa’t isa.

Makikita rin sa interaksyon ng mga wika ang ugali at pag-iisip ng mga tao patungkol sa partikular na mga wika. Sa patuloy

at malayang pagpasok ng mga porma mula sa wikang Ingles, naipapakitang mataas ang tingin ng mga tagapagsalita ng Filipino sa naturang wika. At dahil hindi maikakailang malaking puwersa ang Ingles sa kasalukuyan, dala na rin ng print, broadcast, at social media, ganoon na lamang kadali ang pagtanggap ng Filipino sa mga impluwensiya ng wikang Ingles.

Idagdag pa, malaki rin ang impluwensiya ng pagkakatatag ng Pambansang Wika sa pagbabago sa wika, partikular na ang *Balarila ng Wikang Pambansa* ni Lope K. Santos. Makikita ito halimbawa sa kung paano nagbago ang ortograpiya ng Filipino na nailahad sa itaas, kung saan kapansin-pansin ang pagkawala ng impluwensiya ng Espanyol. Gayon din, ang mga pagbabagong inilahad sa pananaliksik na ito ay masasabing naimpluwensiyahan din ng mga mismong patnugot na bumubuo sa lathalaing sinuri. Ang mga patnugot ang nagdidikta kung ano ang anyo ng wikang gagamitin sa publikasyon, at masasabing may impluwensiya ang itinatakda nilang istandard sa direksyong tutunguhin ng wika.

Katulad ng nabanggit, ang pagbabagong makikita sa Filipino ay dala hindi lamang ng natural na pagbabago sa wika, kundi dala na rin ng pakikipag-ugnayan nito sa ibang mga wika at kultura, at ng kasaysayang pinagdaanan nito bilang Wikang Pambansa. Sa loob lamang ng ilang dekada ay malayo na ang narating ng Filipino, at ang mga datos na naipakita sa pag-aaral na ito ay ilan lamang sa maraming indikasyon ng pagbabago sa bokabularyo at estruktura ng wikang Filipino.

Maria Kristina S. Gallego is an assistant professor at the Department of Linguistics, University of the Philippines, Diliman, where she teaches courses in linguistics and the Japanese language. She has published in journals such as *Philippine Studies: Historical and Ethnographic Viewpoints*, *Social Science Diliman*, and *Frontiers of Language and Teaching*. She is currently involved in research projects on historical linguistics, language contact, and language change. <mksgallego@gmail.com>

Mga Tala

- 1 Ang pagkakasulat at pagkakabaybay sa mga sinipi ay sinikap ipakita nang walang karagdagang pagbabago o pagwawasto.
- 2 Ang mga halaga na ipinapakita sa mga larawan ay base sa bawat 10,000 salita sa korpus. Ang limang punto ay kumakatawan sa bawat panahon: 1923, 1951, 1969, 1995, at 2013.
- 3 Isang sociolect na ginagamit ng mga maituturing na may kaya (maaaring mula middle hanggang upper class). Marami sa mga nagsasalita nito ay mas sanay sa paggamit ng wikang Ingles, kung kaya't masasabing hindi sila gaanong bihasa sa pagsasalita ng Filipino.

Sanggunian

- Abueg, E. (1969, Abril 7). Ang langaw sa budhi ni Trajanus. *Liwayway*, 9, 26, 95, 97, 107.
- Angeles, M. (2013, Feb. 18). Nag-teleport nga ba ang Kastilang sundalo? *Liwayway*, 25.
- Bautista, M. L. (1998). The structure of Tagalog-English code-switching. *The Archive*, 14: 157-165.
- Bright, W. (1998). Social factors in language change. Sa Coulmas, Florian (Ed.), *The handbook of sociolinguistics* (pp. 57-64). New Jersey: Blackwell Publishing. Ni-retrieve mula sa <http://www.blackwellreference.com/subscriber/tocnode?id=g9780631211938_chunk_g97806312119381>
- Buhay na pinagdaanan ni Juan Tamad na anak ni Fabio at ni Sofia sa Kaharian ng Portugal.* (1919) Maynila: J. Martinez.
- Calvo, G. (1995, Enero 9). Bongga!. *Liwayway*, 9, 28, 31, 37.
- Cantillang, L. (2013, Feb. 18). Ang panood bilang perspektibong lunsaran sa akademikong Filipino. *Liwayway*, 24.
- Coroza, M. (2013, Feb. 18). Virgilio S. Almario: Bagong talagang punong komisyoner ng Komisyon sa Wikang Filipino. *Liwayway*, 26.
- Cruz, P. (1923, Enero 6). Si Anko, ang dagi. *Liwayway*, 21-22.
- Delio. (1923, Enero 6). Enero. *Liwayway*, 1.
- Faller, C. (2013, Feb. 18). Ang magulo at magandang mundo ng Quiapo. *Liwayway*, 40-41.
- La Polla, R. (2008, Dec). *Constituent structure in a Tagalog text*. Papel na itinanghal sa 10th Philippine Linguistics Congress, Unibersidad ng Pilipinas, Diliman, Quezon City.
- Landicho, D. (1969, Abril 7). Kung saan nakaluhod ang Bathala. *Liwayway*, 6-7, 26, 87, 97.
- Leitner, G. (1998). The sociolinguistics of communication media. Sa Coulmas, Florian (Ed.), *The handbook of sociolinguistics* (pp. 129-140). New Jersey: Blackwell Publishing. Ni-retrieve

- mula sa http://www.blackwellreference.com/subscriber/tocnode?id=g9780631211938_chunk_g97806312119381
- Lendoyro, Constantino. (1909). *The Tagalog Language: a comprehensive grammatical treatise*. Maynila: J. Fajardo.
- Liwayway Publishing. (1923, Enero 6). Miss Shelby D. Worrall & Carl A. Christiersson. *Liwayway*, 3.
- Liwayway Publishing. (1923, Enero 6). Sa ikauunlad ng ating mga kasaysayan at tulang Tagalog. *Liwayway*, 3.
- Malicsi, J. (2012). Pang-ukol sa Filipino. *Daluyan*, 18 (1-2): 39-82.
- Manaloto-Magnaye, T. (2013, Feb. 18). Biyenan. *Liwayway*, 36-37.
- Mandanas, T. (1951, Abril 30). Nagsisisi. *Liwayway*, 70.
- Manila Bulletin Publishing. (2013, Feb. 18). *Liwayway*, 1.
- Mercado, E. (1923, Enero 6). Universal Drug Store nina Santos Ocampo at Ka. *Liwayway*, 2.
- Ms En. (2013, Feb. 18). Vibes ni Ms. En: Sa pag-aasawa ba o sa abroad?. *Liwayway*, 45.
- Myers-Scotton, C. (1998). Code-switching. Sa Coulmas, Florian (Ed.), *The handbook of sociolinguistics*, 149-162. New Jersey: Blackwell Publishing. Ni-retrieve mula sa http://www.blackwellreference.com/subscriber/tocnode?id=g9780631211938_chunk_g97806312119381
- Oliveros, A. (1923, Enero 6). Ang paggawa at ang tisis. *Liwayway*, 16.
- Olvidado, G. (2013, Feb. 18). Somewhere. *Liwayway*, 27-29.
- Orosa, M. (2013, Feb. 18). Halimuyak ng pag-ibig. *Liwayway*, 48.
- Pagsanjan, A. (1951, Abril 30). Lumagay sa magaling. *Liwayway*, 12-13, 71.
- Reyes, S. (1923, Enero 6). Ang halik ng isang patay. *Liwayway*, 9, 18.
- Rubrico, J. G. (1998). *The metamorphosis of Filipino as national language*. Ni-retrieve mula sa http://www.languagelinks.org/oldsite/pdf/fil_met.pdf
- Santiago, A. (1979). Mixed Bilingualism: a Prelude to Incipient Creolisation of Pilipino? Sa Liem, Nguyen Dang (Ed.), *South-east Asian Linguistic Studies* (Vol. 3, pp. 85-114). Canberra: Pacific Linguistics, the Australian National University.
- Santoyo, J. J. (1951, Abril 30). Ginang ng doktor. *Liwayway*, 8-19, 69-71.
- Yabes, L. (1977). History of Pilipino as the common national language. Sa *Essays in honor of Santiago A. Fonacier on his ninety-second birthday*. Maynila: Linguistic Society of the Philippines at Language Study Center, Philippine Normal College.
- Zafra, G., Anonuevo, R. at V. Almario, V. (2008). *Gabay sa Ispeling*. Quezon City: Sentro ng Wikang Filipino, UP Diliman.